

La literatura com a espai espiritual de la nació

Hugo von Hofmannsthal

Dedicat a Karl Vossler, rector de la Universitat

Er vida damunt el sòl de la pàtria, estar en contacte físic amb les seves maneres de fer i els seus costums, mai no ens lliga tant amb la comunitat com la inclinació espiritual. És en aquest fet que les nostres antigues nacions europees es distingeixen de l'estat americà, jove i aparentment potent, on no és possible observar encara una nació en aquest sentit. Ens trobem els uns amb els altres en la llengua, que és lluny de ser simplement un mitjà natural de comunicació; perquè a través de la llengua, el passat se'ns adreça, ens influeixen forces convertides en una pressió directa, tan directa que les circumstàncies polítiques no podrien donar-los espai ni posar-hi límits de cap manera, entre els homes i les dones es fa efectiva una relació peculiar, i ens atrevim a dir que darrere és possible intuir alguna cosa que podríem anomenar l'esperit de la nació. Tot el que és elevat, allò que és digne d'atenció, des de fa molts segles es transmet a través de l'escriptura; però quan parlem de l'escriptura no pensem només en el munt de llibres que avui ja ningú pot dominar, sinó en apunts de tota mena que els individus bescanvien aquí i allà, també els escrits que són destinats a una sola, o a unes poques persones, com una carta, un recordatori, igual com també les anècdotes, els lemes, les declaracions de fe en sentit polític o religiós, i així mateix tot el que es troba publicat en els diaris, fins i tot les formes més cridaneres que precisament a hores d'ara poden esdevenir molt influents.

La paraula literatura designa pràcticament el mateix, però el seu ressò és més ambigu: la infeliç clivella, tan característica del nostre poble, entre la gent educada i les persones sense formació de seguida es fa present si utilitzem aquest mot; parlant de literatura entrem, doncs, en un espai de cultura o formació (*Bildung*) —perquè la llum de l'esperit de Goethe, que fa cent anys va nodrir aquesta paraula, mentrestant s'ha esvaït.

Si ens fixem en les nacions veïnes, veurem que el mateix concepte hi té una altra significació. De les tres nacions llatines que des del segle XVI han ostentat successivament el lideratge cultural, és la francesa, a causa de les fronteres i també pel destí compartit, la que ens resulta més propera. Els francesos posseeixen ara una literatura en el sentit veritable del terme. La literatura elevada, que va començar amb l'Edat moderna, és a dir, ara fa tres-cents

cinquanta anys, té continuïtat i encara exerceix influència. En canvi, els estils intermedis, que són clarament inferiors en comparació amb les expressions més elevades, van desaparèixer a partir d'un cert temps en la foscor, però llavors es tornen a fer visibles en formes noves, plenes d'esperit. Fins i tot els estils més baixos, destinats a la vida quotidiana, participen en l'abast de la influència literària perquè busquen una certa noblesa en la cura amb què fan servir una llengua depurada i tendeixen a una exposició de pensaments clara, ben ordenada i comprensible. La moda revivifica la tradició, la tradició ennobleix la moda. En aquest intercanvi decidit, l'orgull no busca pas el trencament, sinó el compliment dels objectius tradicionals. Un observador perspicaç ha dit que en el cas d'aquest poble, el desig d'una expressió individual sobrepassa la unitat del moment i l'atenció que suscita una obra d'art no es gira mai cap al misteri biogràfic, sinó cap a la recerca d'unes lleis comunes en tots els fets. El floriment d'aquesta orientació és la formació d'una norma lingüística que aglutina la nació, però que alhora permet el joc d'oposicions —hi ha lloc per a les tendències aristocràtiques i per a les anivelladores, per a les revolucionàries i per a les conservadores. En aquesta nació que és la més sociable, l'element de més gran sociabilitat el representa precisament la literatura, que mai no té com a base l'atenció superficial o la rivalitat. Amb un atractiu de caire social enorme, el vessant dolorós del qual només és suportable gràcies a una experiència social gairebé il·limitada, sembla més prometedora reconèixer els seus límits que no pas intentar sobrepassar-los. És precisament aquesta gran atenció la que assegura el triomf de la bellesa inaprehensible, del tret feliç i únic, de l'elegància. L'originalitat és allí un fet condicional i s'estableix sempre en relació amb els altres —els alemanys, en canvi, instauren l'originalitat com a tal i en si mateixa—, de manera que una superioritat relativa, el fet de sobresortir ni que sigui per poc, són altament preuats. Fins i tot la solitud, que per a nosaltres representa l'espai natural de l'esperit, és presa en consideració només en tant que mirall de la societat. Sigui Rousseau, sigui el seu predecessor, aquell misantrop de Molière, l'aïllament hi és vist com l'exili d'Ovidi, l'altra cara de la relació social. Establir-s'hi, allà on no hi viu ningú, pot ser una font d'orgull o de rancúnia, però els seus objectes de referència han de continuar essent aquells que, tot i que no siguin físicament presents, sempre acompanyen el desterrat en la ment. La vergonya de ser sol i incomprès és més gran que la por de la mort i fins i tot la immortalitat se'ls apareix com una continuació de la vida de relació. Un talent solitari tendeix, doncs, a assolir amb gràcia els seus propis límits perquè sap que és la limitació la que millor li escau. En cap altre lloc els xarlatans d'esperit mediocre tenen menys perspectives i, a l'inrevés, no hi ha cap altre lloc on el teixit espiritual sigui tan dens, l'atenció de tothom tan elevada que fins i tot els assoliments més decisius poden pujar encara per un semitò i elevar-se més amunt en les regions de l'esperit: perquè aquí certament tot ressona harmònicament. Allò que la recerca d'un mateix mai podria haver aconseguit, ho aconsegueixen la disciplina del gust i de l'avinença. Hi ha infinites possibilitats de fer el ridícul, la ressonància de cada error és gairebé il·limitada, el comentari punyent sempre estarà a punt i tan esmolat que pot ser devastador. En aquest exercici de crítica, la nació sencera esdevé autor i es permet gaudir dels plaers de l'esperit.

«El cercle es tanca no a causa de les formes com a tals, sinó que el cercle entre el poeta i la nació, entre l'autor i el lector, entre el parlant i l'oient es tanca perquè compartim el món i la sociabilitat de les formes», si puc citar les paraules d'un home que ha tractat d'aquests temes ben sovint i amb mestria i que ens ha sabut transmetre mil cops fins i tot aquell alè més tendre, l'alè de la vida que encercla una forma espiritual —per utilitzar, doncs, unes paraules de Karl Vossler.

En un context com aquest, en el qual totes les coses apareixen fugaçment en els seus contorns, només podem al·ludir a les coincidències d'aquest aspecte de la vida amb l'àmbit de la política. És estreta la relació entre l'esperit escèptic, tan característic d'aquesta nació —encara que en això no sigui única— i aquella possibilitat política de desencadenar revolucions fructíferes, desvetlladores de la nació, no pas que la desballestin. És plena allà la coincidència entre una certa tendència bàsica del capteniment pel que fa a la llengua i la impetuositat de la vida en aquest món, que assolí l'expressió més forta en la Revolució Francesa, que va menar a una irrupció material i alhora espiritual en el món alemany amb conseqüències que encara no s'han cancel·lat.

Però prou: la literatura lliga els francesos a la seva realitat. On es creu en la totalitat de l'existència —i no pas la fragmentació—, hi ha la realitat. La nació, que manté la cohesió a través d'un teixit infrangible fet amb fils de llengua i esperit, esdevé una comunitat de fe que inclou la totalitat de la vida natural i cultural. Un estat nació com aquest és un univers interior que passa d'una època a l'altra i es mostra sempre de nou com «la plenitud que contrasta amb la fragmentació alemanya».

La noció de l'espai que emana d'aquesta totalitat espiritual coincideix amb l'espai espiritual, ja que la nació poua alhora de la seva pròpia consciència i de l'entorn. Res no es converteix en una realitat de la vida política de la nació si abans no ha aparegut en la literatura com un fenomen espiritual, com tampoc hi ha res en aquesta literatura plena de vida i erma en somnis que no esdevingui part de l'existència de la nació. Als literats en aquest «paradís de paraules» els il·lumina una dignitat sense parió. El periodista, per insignificant que sigui, es pot posar al costat de Bossuet o La Bruyère; el mestre d'escola és un company de Montaigne, Molière i Lafontaine; Voltaire i Montesquieu parlen encara avui per a tothom i tothom s'expressa a través de les seves paraules. Allà, el cercle està tancat. Si ara ens mirem la nostra pròpia nació, ens sorprèn precisament com a tret característic el contrari d'aquella unanimitat. No es pot parlar d'una coincidència entre totes les forces productives de la nació en l'àmbit de la literatura; o hauríem d'acceptar que la «literatura» aquí representa un concepte completament diferent que allà. Aquell circuit entre l'esfera espiritual i la social, que allà és present arreu, en el qual finalment tot convergeix, té aquí l'animadversió d'un instint pregon. Allà fins i tot la desviació de la regla general confirma la regla general, aquí en canvi no cal cap desviació perquè arribem a sentir la falta de tota relació amb l'entorn. No s'hi pot observar cap coincidència a causa de compartir un mateix temps, com tampoc s'hi veu cap coincidència basada en el fons de les generacions que es van succeir. De la influència dels objectius assolits prèviament, que allà produeix una presència espiritual simultània de

dotze generacions, no n'hi ha aquí, si parlem seriosament, cap rastre. La noció mateixa d'una tradició espiritual ens sembla digna de tota mena de sospites. El fet, per exemple, que una nació pugui perdre de vista els seus dos historiadors més grans, esperits de la força de Johannes von Müller i Leopold von Ranke, els veritables grans poetes èpics alemanys de l'Edat moderna, només perquè l'orientació de la nació hagi canviat de rumb —si per ventura ens n'adonem— resulta gairebé incompreensible. I fins i tot en relació amb una personalitat com la de Goethe hom cerca encara un consens, si examinem els corrents més profunds i no ens quedem a la superfície d'una tradició transmesa a través de la formació escolar. Si deixem de banda la proximitat goethiana no sempre agradable dels filòlegs i la pietat goethiana d'alguns, podem arribar a la següent conclusió: que la seva influència no pot ser considerada com alguna cosa que ve donada, que penetra a través de totes les capes i que continua present, com una possessió, com un patrimoni, com una immanència en l'existència espiritual. A tot estirar en podríem parlar en el sentit d'aquella expressió, encunyada per Rudolf Pannwitz: que Goethe representa per als alemanys una relació envers el món, però no pas un punt de vista, sinó un punt a partir del qual els altres punts es converteixen en figures. Però fins i tot això només és vàlid per als més madurs entre la gent de cultura, i amb aquesta constatació encara no hem dit res sobre la relació entre la nació i la seva figura més rellevant.

L'actitud general dels francesos és la següent: participar del patrimoni nacional, sentir-se implicats en la representació de la nació que es consuma i arriba a la perfecció en una bella lingüística assequible a tothom —claredat, bell sentit comú, reflexivitat atenta—, compartir un llegat entès com allò que ens pertany a tots i aquesta possessió ens dóna plaer, més enllà del fet que sigui «barroca» o «gòtica». Aquí, en canvi, l'actitud general seria aquesta: allò nacional-social no és gaire important, perquè apreciem sobretot l'objecció als fets socials. El poder del llegat espiritual de la nació és certament poc visible, però tanmateix gairebé mai és discutit, però el que passa aquí és que hom nega directament l'existència d'aquell pla a partir del qual tot just seria possible construir la totalitat d'uns productes espirituals dignes de ser anomenats literatura. Posseïm una literatura, però no en sentit genuí, sinó només en un sentit convencional. És una literatura que es pot especificar, però que no és realment representativa ni té tampoc la capacitat de formar una tradició. Al costat de la literatura, a fora d'ella, a sota d'ella, a sobre d'ella tenim tanmateix prou vigor espiritual, però malauradament no serà mai inclosa dins el concepte de literatura, encara que resumeixi tots els objectius que determinen la vida espiritual de la nació. Es tracta d'una actitud que ni vol definir el present com a responsabilitat social dels vius ni considera el passat responsable dels lligams de la nació, sinó que es nega a tenir cap mena de responsabilitat i alhora tendeix cap a les connexions més profundes, podríem dir còsmiques, per assumir una responsabilitat gairebé religiosa envers tota la humanitat, però aquesta actitud, cal dir-ho, només es fa efectiva en personalitats aïllades.

¿Com us podria, doncs, descriure aquestes figures de l'esperit que no s'amaguen rere la seva obra o que no tot ens condueixi cap a la seva obra, com parlar d'una figura que assumeix la responsabilitat i alhora actua com deslligada de tota responsabilitat, d'una personalitat

del tot aïllada que tanmateix pretén construir els lligams més densos, d'algú pràcticament desconegut que de tant en tant pot adquirir una autoritat enorme —d'aquells molts o pocs, que no es poden copsar, que són poderosos sense tenir el poder i que influeixen d'una manera intangible? No sé trobar cap concepte més apropiat per arribar a una definició que l'expressió utilitzada per Nietzsche en la primera de les seves *Consideracions intempestives* on parla d'una actitud espiritual molt característica dels alemanys: a tots aquells que jo anomeno Cercadors —i entenc sota aquest concepte allò més elevat i heroic, i alhora també el més problemàtic, de la història espiritual alemanya— oposo, doncs, tots aquells que viuen tips, adormits i fatigats i que, a més, se senten plens d'orgull i d'autocomplaença en la seva dormida: aquests són per a mi «els filisteus del saber» d'Alemanya.

Aquell filisteu del saber pensava aleshores que avançaria de victòria en victòria cap a un triomf definitiu. I també considerava que Alemanya s'havia de reconèixer com la nació de cultura més potent. Per a ell es tracta, doncs, de transformar la cerca eterna, el voler i les lluites en un tenir i un ésser que es puguin contemplar, asseguts còmodament damunt el llegat de cultura que ens pertany, contents pels reptes assolits gràcies als nostres clàssics que representen un patrimoni ferm que no pot pas desaparèixer i que amb totes les altres possessions terrenals nostres construeix allò que anomenem la Realitat. Com va poder una actitud espiritual basada en la petulància autosatisfeta fer-se un lloc preponderant al si d'una nació que tendeix cap a la gran mirada tràgica, com és que només una individualitat, l'ànima immensa de Nietzsche, gosava oposar-se a tots aquells filisteus, això ens sobta profundament. Avui ens hem de meravellar que hi hagi hagut un moment en què aquella força amagada, però gairebé mai discutida, no podia imposar-se, sí, aquella força amagada que provoca en tota la nació tensions i angoixes que a tots afecten, unes tensions que aquesta força, amb rampells i daltabaixos, arriba el moment que extingeix, i enderroca els impostors sense autoritat, canvia les conviccions més assentades i connecta de nou la nostra existència plena d'ombres amb l'eternitat. Aquesta força, no la puc anomenar de cap altra manera que la consciència espiritual de la nació. Si aquesta consciència, desvetllada i aguditzada a través d'experiències de tota manera terribles, es fa present avui amb tanta decisió al bàndol contrari al dels filisteus del saber, si l'autoritat de què pot disposar es trasllada avui sense vacil·lar dels establerts als no establerts, dels qui tenen als qui busquen, dels qui formen la literatura a les capelletes que pugnen des de fora de la literatura, de l'ordre espiritual de la propietat a l'anarquia —i per deixar clar que això passa tot sovint, apel·lo a la vostra sensació, la sensació que no enganya del contemporani, l'experiència quotidiana, aquesta atmosfera d'inquietud espiritual i qüestionament constant en què vivim—, tot plegat em fa reconèixer una cosa: la força i la vitalitat d'aquesta consciència, tot el que té d'audàcia alemanya que avui torna a cremar els vaixells rere seu, com ho va fer el temerari Agàtocles de Siracusa quan va arribar a les costes de l'Àfrica per conquerir Cartago, la gran volada també d'aquesta consciència, que compta amb grans lapses temporals i pren allò perillós, el Romanticisme i la no gens innocent devastació i secularització que hi van seguir, com si fos només un *intermezzo*, un entreteniment lleuger, el passa per alt i torna amb més coratge i amb més fe a legitimar

l'anarquia i dóna a entendre que la considera la forma de manifestació vàlida d'allò productiu en el nostre tràfec i quefer espiritual.

Els portadors d'aquesta anarquia productiva —s'espera, doncs, que no saludem aquesta anarquia sinó creient-hi i considerant-la productiva— són els Cercadors i els podríem resumir amb un sol mot com una comunitat. Allò que ells cerquen, allò pel que lluiten, caldria examinar-ho després amb distància. Però abans convé visualitzar-los, volem citar aquests esperits perquè se'ns facin presents ara i aquí com una encarnació. Preguntem-nos, doncs, on, en quin territori marginal de les nostres vides, habiten els Cercadors, en quina esclatxa de la nostra fragmentada cultura tenen els seus habitatges, on se'ls pot trobar d'una manera ràpida, on viuen aquests fills pròdigs, errants, que tanmateix porten amb ells la bandera de la nació? És clar que sabeu la resposta de la mateixa manera que jo la sé. Els trobem en l'acció, mai enmig d'una multitud densa, sinó que passen un rere l'altre a través d'aquesta nació de solitaris. Els que seieu aquí davant meu esteu en la mateixa situació, i no sols vosaltres, sinó també els vostres fills, els vostres germans i germanes més petits, els vostres amics i els amics dels vostres amics s'han embolicat en aquestes tribulacions sense rumb. Us intento parlar de manera resumida sobre les coses que per a cadascú de nosaltres resulten una experiència quotidiana, perquè les nostres vides estan il·luminades amb una llum dubtosa. Les cerques, els impulsos i les aspiracions sempre hi són presents, es fan presents en cada paraula pronunciada en un discurs elevat i espiritual com el que ara presenciem. Sentim com una tremolor sota els nostres peus, a cada conversa nostra s'esmuny alguna cosa perillosa, que ens aparta del camí, que introdueix sorpreses i dubtes, l'atmosfera s'omple de sospites que tot seria possible —se sent el cruixit de la destrucció de mons sencers, i la brisa freda d'una eterna aurora...

Qui no s'ha trobat, i més d'un cop, amb la figura marcada amb aquestes senyes, amb algú que porta aquesta mena d'aires? ¿L'home d'esperit rondaire, sorgit del caos, que aspira a ser mestre i cap —sense parlar de desigs encara més enrevessats—, amb l'alè de geni damunt el seu front tan alt, amb l'estigma de l'usurpador en els ulls desvergonyits o en les orelles de formes amenaçadores? Si es postula com un revolucionari que canviarà el món espiritual és perquè per a ell, que és un alemany de soca-rel i un home de l'absolut, les formes de la vida social i històrica no li semblen dignes de ser destruïdes, de manera que ni s'adona de la violència; la violència per a ell no representa res de real, per a la seva conquesta només necessita adeptes, companys de viatge, aquells que estiguin disposats a sotmetre-se-li incondicionalment perquè en l'arrencada titànica tot està reservat per a un de sol, encara que la solitud completa, tenaç, a la llarga no la suporta. Ell també és un poeta, aquest home a qui no li hem posat nom encara, l'esbós del qual dibuixem aquí com un entre tants —potser es veu més com un profeta que un poeta, potser fins i tot es creu un somiador eròtic—, és d'una naturalesa perillosament híbrida, estima i odia, és un mestre i un seductor alhora. Si per ara no es reté de fer de poeta, no serà, però, amb la intenció de produir cap obra. L'obra l'hauria posat al seu lloc, però aquí estem davant d'un poeta no realitzat, que agita, nu com Empèdocles, el seu abric; ell encara no ha arribat a escriure la seva obra cabdal, allò que dóna

de si són només prolegòmens i com a tals sense transcendència, importants només en relació amb l'obra cabdal imaginada per ell i els seus, que seria la recreació o transformació del seu jo i, amb això, la recreació o la transformació del món. A hores d'ara lluita realment entorn de la llengua —però no ha d'influir pas en la construcció d'aquelles regles lingüístiques que assegurin la veritable unitat d'una nació, és a la violència màgica de la llengua que vol servir, la seua passió ideal és tan gegantina que en els moments més àlgids es converteix en un il·luminat, fins que la tremolor corprèn el ritme del seu cos i així es pot sentir un poeta veritable. Amb el temps renunciarà a l'elevació de la parla, es deixarà dur per les crisis del dubte en el llenguatge que deixaran el rastre terrible en els trets anodins del seu rostre, però després es tornarà a enlairar cap a una intuïció de les funcions curatives de la llengua, cap a la visió d'uns ídols realitzables. De tant en tant utilitzarà fins i tot formes literàries: el drama, la novel·la, la paràbola, però sempre només amb la intenció de sobrepassar-les. El drama es convertirà en un mite del seu propi jo, la novel·la inclourà els secrets del cosmos, serà concebuda com un conte de fades, un relat històric, una teogonia i una revelació alhora. Com més ambiciosa, com més fragmentària sigui l'obra, més fermament sostindrà que es tracta d'una totalitat, de l'única totalitat possible enmig d'aquest món esquinçat... Es farà conèixer per molts i molts es veuran apel·lats per ell, se sentiran corpresos i confusos, la trama se'ls anirà obrint i serà commovedora: però no es podrà produir cap encontre amb ningú que no s'hagi trobat amb aquestes situacions prèviament, en la seva vida interior.

Perquè ell accepta una sola llei i aquesta diu que tot comença de nou amb ell, amb els impulsos de la seva ànima —i això és el que pensen tots els seus seguidors joves; per a ell tot ja ha estat sobrepassat, de manera que res no li sembla vàlid, sinó que cal que la nova llei vàlida neixi tot just amb ell —i això és el que pensa tothom; des de la nit del temps carreteja els blocs més rebecs per construir el seu temple, treu mots primigenis d'aquí i d'allà, es fa seves les profecies sibil·lines dels pensadors anteriors a Plató, d'Orfeu o de Hamann, de Leonardo o de Laozi —i així ho fa tothom; renega fins i tot de seguir ordres i vol impartir ordres ell mateix segons les regles que ha instaurat— i així es fa lloc al cor de tothom.

Si els contorns d'aquesta figura us resulten massa durs i massa inquietants, llavors permeteu-me que us faci un altre esbós ben diferent del que acabo d'exposar. També hi hem topat entre la multitud dels Cercadors, és aquell que era tan disciplinat i, igual com el primer, inclinat sempre a la superació, només que aquest se sent constret fins al dolor, com l'altre era lliure fins al desgavell. Si els marges del nostre món espiritual eren el lloc on habita aquell rodamón, hem de buscar la imatge d'aquest altre en les capes altes i sòlides de la ciència, entre el llegat espiritual més preservat; aquest llegat i la crida de la veritat seran per a ell la guia més fosca. Aquesta figura avança envoltada d'una serenitat melangiosa perquè també en aquest cas el nucli que crema somortament dins seu és la passió espiritual, la seva figura té alguna cosa d'heroic, heroic a la manera d'una voluntat que no s'ha desplegat encara, la revelació espiritual infla sempre de nou la norma moral per eliminar tota mesura absoluta, la seva és la mirada darrera, tràgicament la més elevada, aquella que comporta el camí directe cap al sacrifici de si perquè puguem «comprendre plenament la dignitat de la norma moral».

Aquí també hi ha en joc una mena d'*hybris*: com si fos un individu, les seves forces tensades al límit, la ciència també ha esdevingut híbrida, separada de la vida, ja no vol estar al servei de l'home, sinó que pretén que l'home estigui al seu servei, vol que l'home es doblegui amb les seves pròpies forces, amb les forces d'un individu, encara que això li costi la vida —i aquesta esquerda s'ha d'introduir dins l'home si volem que les esquerdes es puguin tancar. Aquesta *hybris* és sorprenentment patètica, com les gesticulacions d'un presoner vigorós però lligat amb cordes i cadenes i mancat d'espai —i allà el tenim, l'home que anhela l'espai de la llibertat quan alguna cosa el toca o el limita. Si en l'actitud d'aquell altre hi havia l'*hybris* de la voluntat de poder, que descansa sobre un ordre caduc, somniat fins al final, trobem aquí la *hybris* de la voluntat de servei, que vol oferir el sacrifici de la sang a l'ordre que tot just ha de venir; si rere el primer ressona l'esgarip d'un salvatge, el so pagà com el del trombó, aquí ressonen amb potència heroica, amb melangia ferma, els tons d'una cançó religiosa de Nicolaus Ludwig von Zinzendorf:

Volem preguntar per la feina,
si és que n'hi ha,
no volem renunciar a l'ofici
i portar les nostres pedres
a la bastida.

Però aquestes dues figures no són més que ombres i esquemes perquè en realitat, de Cercadors n'hi ha una legió entre nosaltres i també es podrien comptar en milers els nostres contactes amb ells. La figura d'un Cercador no està lligada a cap edat concreta: el trobem en un jove destinat a la mort prematura i el tornem a trobar en una aparició transformada, és aquell la conversa del qual era tan elevada que els sobrevivents creien sentir parlar en la seva boca, closa massa d'hora, el geni de la nació, de manera que l'atzar d'un altre dia ens porta davant l'home de seixanta anys que s'ha trobat amb algú altre de la seva mateixa edat per compartir amb l'entusiasme de la joventut totes les experiències, l'experiència del seu saber, de la seva ciència, del seu mestratge espiritual, de la seva tasca de formació de joves, de les seves aspiracions artístiques, tot reconeixent-hi aquestes coses com si fossin «els membres d'una idealitat, que no es veuen entre ells, que viuen escampats pel món i que es busquen constantment» i que malden per fer sorgir des del seu interior l'única ciència que cal.

Hi ha molts d'aquests grups en l'espai interior tan ampli del nostre gran país, des del Bodensee fins a Istme de Curlàndia, des de les aigües del Weser fins a les muntanyes d'Estíria, el seu acord secret —de tots aquests marginats, desconeguts, que es construeixen des de la necessitat espiritual— és l'autèntica Acadèmia alemanya, l'única possible.

Esdevenen torsimanyes en els seus moments més il·luminats, visionaris —en ells hi torna a aparèixer aquell ésser alemany intuïtiu i ple de pressentiments, ensumant la naturalesa primària de l'home i del món, interpretant l'ànima i els cossos, les cares i la història, explicant els assentaments i els costums, el paisatge i l'estirp; lectors d'escriptures, lectors de

mans, lectors d'estrelles —la potència de l'experiència o la necessitat de la joventut fa eixir la paraula de la seva boca, la remor de la multitud o la tossuderia de l'individu sol. Al seu voltant circulen companys de viatge i els trobats pel camí, els sectaris de tota mena —allà hi ha aparicions de fa tres o quatre segles no del tot esgotades, allà s'hi fan presents Paracels i Jacob Böhme, el rostre equinçat de Reinhold Lenz, l'ull profètic i fisiognòmic de Lavater i la naturalesa tremolosa d'aquell Christoph Kaufmann que els seus contemporanis anomenaven el gos guardià de Déu —tot això gira en remolí, però allà on hi ha remolins, allà hi ha força d'acció, el remolí atrau altres remolins per convertir-los en cercles més potents i no hi ha cap esperit que es pugui escapar de la força xucladora d'aquest remoli, perquè si no, ja s'hauria extingit.

¿On rau, doncs, la novetat que fa d'aquests Cercadors nostres els Nostres, què els distingeix dels romàntics i també d'aquella agitació al voltant del 1770? És ben cert que tenen moltes coses en comú amb aquests predecessors seus. Qui no s'ho miri amb atenció, qui no ho enfoqui bé, podria certament creure que estem de nou davant d'aquella barreja confusa de conceptes fantasmagòrics, d'un culte íntim per damunt de tot, de la supremacia del somni sobre l'esperit, d'aquella exaltada i delerosa, d'aquella nostàlgica pietat per les coses passades, d'aquella quasi completa desintegració en el si de la natura, d'aquell sensualisme refinat amb el qual els seguidors del romanticisme es precipitaven com un eixam d'insectes sobre les flors de la vida de l'Orient i de l'Occident per beure de la seva dolçor embriagadora. És a dir que algú podria pensar que es tracta de lliurar-se a la fruïció —fruir d'un mateix pensant-se com a esperit en la construcció de conceptes, pensar-se com a ànima que anhela i somnia, que es deixa endur sobretot per la música, com si es tractés de fer música de tot i amb tots, que es l'última paraula del romanticisme, tot allò que és tou i indefinit, tot allò que s'està desfent, que és com un estigma, que els romans es pensaven que era la variant d'esperit pròpiament alemanya, una manera de ser que ens allunyava a nosaltres, com nois que vagaregen i es distreuen, infantívols, del seu Imperi de la claredat i de la fermesa homenívola.

Nosaltres, però, que no som només contemporanis, sinó també directament companys d'aquesta tribulació espiritual, que patim també tots aquests esmicolaments, divisions, enfosquiments temporals i grans dubtes, que hem de viure en aquest món que és, des de la perspectiva de les nacions llatines, d'una foscor impenetrable, a nosaltres ens han estat donats òrgans més difícils d'enganyar que no l'ull i l'oïda per conèixer i avaluar què està passant al voltant nostre. De manera que bé podem assegurar que els nostres Cercadors són diferents dels seus germans més grans de les generacions de 1780 i 1800, per molt que estiguin connectats amb aquells destins com les branques d'una mateixa evolució dolorosa. En comptes d'aquella irresponsabilitat —i deixem ara de banda si era la força o la feblesa el que els embriagava, perquè hi havia molta transició sobrada de l'autoafirmació exagerada a una prostració gairebé voluptuosa—, en comptes d'aquella embriaguesa, d'aquella rauxa, ara troben en els nostres Cercadors una actitud més severa, inconfusiblement homenívola. Aquí hi ha decisió, aquí hi ha valentia, hi ha una fermesa ferotge que s'oposa a la seducció de conceptes vagues i fantasies; ara trobem desconfiança envers tot el que sigui irresponsa-

blement especulatiu i també desconfiança contra tot el que sigui irresponsablement musical, fantàstic o ascètic, estem davant d'un caràcter que fa miques la rapidesa, que ha fet seva la resignació per sempre, la qual cosa en aquells temps primers no es va donar mai. Perquè no és llibertat allò que van buscant, sinó lligams. I per això els gestos dels nostres Cercadors són tan carregats d'energia que sembla que tenen convulsions, perquè ells es volen lligar a allò que és necessari, a allò que és el més elevat, que és per damunt de tots els reglaments i alhora representa un espai geomètric on convergeixen tots els reglaments imaginables. Mai no hi havia hagut entre els alemanys una lluita per la llibertat més fervent i alhora tenaç que la lluita d'aquests milers d'ànimes de la nació que cerquen la necessitat amb majúscules que els obligaria a renunciar a les necessitats que no són prou necessàries. Lichtenberg va escriure que hi ha una dita anglesa que se l'hauria de fer gravar tot alemany al palmell de la mà: «Tot home s'ha de pensar com a part d'una totalitat». Avui dia, aquesta llavor ha germinat en els millors de la nació, perquè és de la totalitat, a la qual al·ludeix aquella dita, que l'ànima i l'esperit, que el caràcter i la personalitat bateguin tot alhora, del que es tracta avui, si es tracta d'alguna cosa. Aquell pensament «Doneu-me un punt de suport i mouré el món» ressona en els escrits que ells divulguen, en els seus discursos i també en les seves meditacions solitàries amb un so fosc i dur, si és que puc refiar-me de la meva oïda, el so el produeix més aviat la vibració d'un metall interior i no pas una erupció titànica o el romanticisme melòdic de les èpoques pretèrites.

Aparentment la forma en què es du a terme aquesta nova manera de cercar i de lluitar és la mateixa que abans: el servei apassionat i solitari de la pròpia ànima, l'interès pels continguts de la pròpia existència com a únic deure que tot ho consumeix —aquesta disposició anímica de l'alemany solitari i sense món d'ençà que la revolució de final del segle XVIII el va arrencar dolorosament del costum, la tradició, la fe en els pares, per donar-los a canvi només l'orgia sense límits d'un jo deslligat del món. També per als nostres Cercadors l'únic que existeix és la profunditat del jo, la fosca agitació de la pròpia ànima, i l'únic deure aquest nou començament titànic: arrencar amb les dues mans despullades el tot exterior del seu estat, que obeeix a falses ordenacions de l'esperit, i deixar-se dur amb ell per l'onada gegant de la vida profunda i tornar-se a elevar a partir d'aquí cap a una nova realitat.

Però aquesta actitud titànica fonamental, aquesta superació esgarriuosament tensa, tràgica, de l'existència d'ànima solitària és també el fonament de l'impuls creatiu dels alemanys —encara que hagi canviat de manera decisiva perquè entre aquesta estirp que cerca ara i aquella altra d'abans hi ha l'experiència terrorífica del segle XIX—, o per dir-ho amb unes altres paraules: l'esperit alemany que busca és igual ara i abans, anhela les responsabilitats més altes i els lligams més fermes, però entremig s'ha perdut per uns camins terribles i ara ha tornat, canviat, de nou a la llum del dia. Aquell ésser immadur i titànic com un infant ha desaparegut per sempre. El seu caràcter ara destaca per trets marcadament homenívols: la seva consciència intel·lectual ha adquirit una perspiciàcia insospitada, ha assumit quelcom del sentit de la responsabilitat de la ciència, dels mètodes estrictes dels savis del segle XIX, d'aquell deure

de no deixar res a fora, d'haver de confrontar-ho tot amb tot, d'aquella obligació de trobar models dins una diversitat incommensurable, de no descansar davant un resultat obtingut més d'un instant i fins i tot llavors només al llit de l'escepticisme, de plantejar-se amb deler noves preguntes que il·luminin les decisions sobre la vida i la mort —cal ser alhora capaç de riure i de fer d'heroi, cal una vegada per totes deixar enrere les exageracions irresponsables, és a dir, tant la consideració excessiva de si mateix com la prostració romàntica, amagada en algun fantasma estimat i en les seves conseqüències, com és la ironia romàntica.

Quina experiència que va ser, tanmateix, aquell segle XIX!, com s'ha hagut d'obrir el camí l'esperit alemany per travessar-lo, amb totes aquelles tensions recurrents que es produïen i es desfeien constantment, amb totes les reaccions cada cop més greus i totes aquelles desfeites que obligaven l'ànima a assumir les decepcions brutals, l'embriaguesa i també els terribles contracops, produïts per les situacions d'indefinió o de pas que són difícils de pensar, l'aire d'aquest espai dominat per un esperit no autèntic es va fer finalment irrespirable, en aquest pandemòni d'idees que anhelaven trobar accés a la vida —com si hi pogués haver-hi una idea que té accés a la vida— hi va aparèixer aquell esperit alemany nostre que sempre cerca, armat amb aquesta única il·luminació: que sense creure en la totalitat, és impossible viure —que en una fe a mitges no hi ha cap mena de vida, que la vida llavors se'ns escapa, com ens havia advertit ja el romanticisme, la vida es torna impossible, perquè viure és possible només si reconeixem els nostres lligams.

Com cap altra estirp humana, l'actual i la següent, que ja veiem pujar entre nosaltres, saben afrontar la totalitat de la vida, i dic això en un sentit molt estricte, ja que les generacions romàntiques això només eren capaces d'intuir-ho. Qualsevol mena de participació amb la qual l'esperit va polaritzar la vida ha de ser superada dins de l'esperit i ens ha de portar fins a una unitat espiritual; tot el que allà fora és trencat, ha de ser absorbit a dins, ha de trobar lloc a l'interior d'un mateix i ha de ser emmurallat a dintre, perquè des de fora es vegi la unitat, perquè només aquell que és tot un dins de si mateix pot posseir el món com una unitat. El jo construït des de si mateix, el jo d'un Cercador titànic, es transforma així a favor d'una comunitat superior, perquè unifica dins de si mateix tot allò que des de fa segles esquerda una cultura que ja no radica en el poble. És aquí on els solitaris assumeixen els seus lligams, els individus escampats i sense importància es converteixen finalment en el nucli de la nació. La síntesi s'eleva cap a la síntesi, carregada amb un sentit veritablement religiós de la responsabilitat de no deixar res a fora, de no bandejar res, de no defugir res —d'aquí ha de sortir un desig talment tens, si el geni de la nació no el deixa a l'estacada, que ens faci arribar fins al més elevat: que l'esperit sigui la vida i la vida sigui l'esperit, o dit amb altres paraules: que la política esborri els homes d'esperit i que els homes d'esperit esborrin la política i així es pugui conformar una nació veritable.

En aquesta actitud bàsica s'anticipa la salvaguarda de l'espai espiritual, de la mateixa manera que l'actitud romàntica duu al malbaratament d'aquest mateix espai espiritual, i l'actitud del filisteu del saber en pressuposa l'encotillament.

La síntesi que aquest esperit cerca s'aconsegueix amb un gran esforç —l'excitació sovint es pot percebre només dins un sol pit—, però amb això ja tenim aquí els punts que es projecten dins del caos i que un cop units, poden representar el plànol de l'espai espiritual.

Parlo, doncs, d'un procés dins del qual ens trobem immersos tots nosaltres, parlo de la síntesi que és tan lenta i tan extraordinària —si la poguéssim observar des de fora— com és de fosca i d'exigent quan ens trobem a dins. El seu avançament ens ha de semblar lent i extraordinari perquè també el llarg procés que arrenca amb les sotragades del Segle de les Llums i arriba fins al nostre temps és només un període dins seu, que realment es tracta d'un moviment intern de reacció contra aquell regirament del segle XVI que habitualment anomenem Renaixement i Reforma. El procés del qual parlo no és res més que una revolució conservadora d'unes dimensions que no tenen parangó en la història europea. El seu objectiu és la forma, vol crear una nova realitat alemanya que pugui englobar tota la nació.

Traducció de Simona Škrabec

Discurs pronunciat per Hugo von Hofmannsthal a l'Auditori Maximum de la Universitat de Munic, 10 de gener de 1927.

Font original: Hugo von Hofmannsthal, *Gesammelte Werke*, 10 vols. (*Reden und Aufsätze* 1-3, vol. 3, Frankfurt a M., 1979).

Hugo von Hofmannsthal (Viena, 1874-1929), poeta, assagista i dramaturg, és un dels escriptors de llengua alemanya més importants de la primera meitat del segle XX. De pare jueu austríac i mare italiana, autor de textos tan llegits com la *Carta de Lord Chandos*, molt influït per Stefan George, mantingué una estreta col·laboració amb Richard Strauss. La Primera Guerra Mundial i l'enfonsament de l'Imperi Austro-Hongarès l'afectaren profundament. El seu món d'idees, estretament vinculat al procés de formació de la consciència literària alemanya, presenta perfils tan singulars —i tan d'època— com aquest discurs de l'any 1927, en què raona en favor d'una «revolució conservadora» a partir d'arguments i valoracions que bé val la pena conèixer de primera mà.